

dveh kategorijah: za najljubšo slovensko mladinsko knjigo in za najljubšo v slovenščino prevedeno mladinsko knjigo. Priznanje so osnovali Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, Slovenska sekcija IBBY in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, da bi med mladimi bralci spodbujali branje in zanimanje za mladinsko književnost. Zato naj bi bilo glasovanje povezano z bibliopedagoškimi dejavnostmi oz. z najrazličnejšimi oblikami knjižne vzgoje mladih bralcev. Akcijo strokovno vodi odbor za priznanje *Moja najljubša knjiga*, ki ga sestavljajo predstavniki iz splošnih in šolskih knjižnic, častni člani pa so predsednik Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, predsednik Slovenske sekcije IBBY in predstavnik mladih bralcev, organizacijsko pa jo vodi Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica.

Glasujejo lahko vsi otroci, ki knjigo sami preberejo, pri čemer smejo glasovati za katero koli delo, ne glede na letnico njegove izdaje, glavna pozornost pa velja leposlovnim knjigi. Knjiga, ki že peto leto dobi največ glasov mladih bralcev, prejme zlato priznanje. Lani ga je prejela zbirka Harry Potter Joanne K. Rowling v prevodu Jakoba J. Kende (izhaja pri založbi Epta), zato je bila letos po pravilniku o priznanju *Moja najljubša knjiga* izločena iz glasovanja.

Letos je glasovanje potekalo v 27 slovenskih splošnih knjižnicah, ki so organizirale glasovanje v svojih enotah in v sodelovanju s šolskimi knjižnicami na svojem področju. Potekalo je od začetka šolskega leta pa do 15. marca letos; glasovalo je 12.510 mladih bralcev. Glasove smo vnašali v www.naj-knjiga.si in s tem opravili testiranje projekta. Že naslednje šolsko leto bodo mentorji glasove vnašali sami in inaternet.

Moja najljubša slovenska knjiga po izboru mladih bralcev za leto 2006 je **zbirka ANICA Dese Muck z ilustracijami Ane Košir**, ki izhaja pri založbi

Mladinska knjiga. Zbirka Anica je letos že četrtrič prejela največ glasov mladih bralcev.

Moja najljubša prevedena knjiga po izboru mladih bralcev za leto 2006 pa je zbirka **Pet prijatelj** **Enid Blyton**, ki so jo prevedle Irena Samide, Marjana Samide, Ksenija Samide, Tatjana Žener, Breda Konte, Ladeja Godina Košir, Irena Trenc Frelih in Alenka Zore. Izšla je pri založbi Mladinska knjiga.

PRIPOROČILNI SEZNAMI ZA BRALNO ZNAČKO: DA LI NE?

(Debatna kavarna na Slovenskem knjižnem sejmu 2005)

Revija *Otrok in knjiga* je v sodelovanju z Bralno značko na Slovenskem knjižnem sejmu 2005 pripravila debatno kavarino z naslovom *Priporočilni seznam za bralno značko – da ali ne?* V pogovoru so sodelovali: predsednica Bralne družbe Slovenije dr. Meta Grosman, sekretarka Bralne značke Manca Perko, predsednik Društva slovenskih pisateljev Vlado Žabot, vodja Pionirske knjižnice, enote KOŽ Ljubljana Jakob J. Kenda, pisateljica in predsednica Sekcije za mladinsko književnost pri DSP Janja Vidmar, profesorica slovenščine, mentorica bralne značke in voditeljica krožkov Berimo z Manco Košir Zora A. Jurič in Darka Tancer-Kajnih, ki je pogovor usmerjala. Objavljamo dva pisno oddana prispevka.

Zaradi izjemno aktualne problematike napovedujeta revija *Otrok in knjiga* in Bralna značka za jesen 2007 strokovno posvetovanje z delovnim naslovom *Med občudovanjem in zapovedovanjem branja*.

Meta Grosman:

Za prosti izbor pri branju umetnostnih besedil v okviru književnega pouka in še zlasti Bralne značke govorijo nekatera osnovna spoznanja o branju leposlovja in o vzgoji odnosa do književnosti. Naravni proces leposlovnega branja spodbuja predvsem bralčevo lastno zanimanje za besedilo, ki si ga je sam izbral. Vrsta mednarodnih in domačih raziskav kaže na to, da je možnost lastnega izbora besedila največja spodbuda in najbolj zanesljiv vir zanimanja za branje. Pri takem branju učenec ne občuti prisile zaradi obveze in besedilu sledi skladno z lastnim zanimanjem in motivacijo ter seveda tako, kot ga usmerja samo besedilo. Če besedilo ne izpolni njegovih pričakovanj, ga lahko odloži neprebranega, ne da bi pri tem imel negativne občutke o svoji bralni zmožnosti ali uspešnosti. Branje po lastni izbiri zato ne povzroča negativnih občutkov frustracije, zaradi katerih nekateri učenci (in tudi še študenti jezikov in književnosti) ob obveznih be-

sedilih samodejno pričakujejo, da bo branje mučno, besedila nezanimiva, pogovor o njih pa poslušanje učiteljevih mnenj in ocen. Da se pri svojih odločitvah o nadaljevanju branja ne bi uštel, se mora učenec/bralca naučiti pravilno napovedovati vsebino na temelju začetnih strani in poglavij besedila in razmišljati o lastnem odnosu do besedila ter o dejavnikih, ki ta odnos pogojujejo. S takim razmišljanjem hkrati razvija sposobnost za izbor zanimivih besedil in kritičnost do prebranega ter do lastne bralne zmožnosti. Če se učenec/dijak ne nauči samostojno izbirati leposlovnih besedil glede na svoje zanimanje, potrebe, željo po pogovoru z vrstniki, itn., je zelo malo verjetno, da bi po šoli znal sam izbirati besedila za branje že samo zato, ker izbor leposlovnega branja nikakor ni enostaven, hkrati pa razočaranja zaradi napak, ki so posledica nerazvite sposobnosti izbiranja, večajo odpor do pošolskega branja leposlovja. Odrasli, ki se v šoli niso naučili sami odločati o svojem branju in nimajo lastne

izkušnje, da je leposlovno branje lahko zanimivo, poučno, vzgojo, itn., imajo le malo možnosti, da bodo ta primanjkljaj nadomestili po šoli in se razvili v samostojne bralce leposlovja. Zato povsod po svetu pri književnem pouku omogočajo in spodbujajo prosti izbor leposlovnih besedil.

Pri nas pa za prosti izbor leposlovne- ga branja govorijo tudi nekatere druge posebnosti književnega pouka, še zlati pogosto branje in uporaba odlomkov namesto integralnih besedil. Ohranjanje uporabe odlomkov ni nepričakovano samo zaradi neučinkovitosti pouka, saj nesmisel pogovora in/ali obravnave celostnega besedila na osnovi njegovega delčka – odlomka, ki učencu ponuja nekaj sto besed v zamenjavo za petdeset tisoč besed celega romana – ni očiten samo tistim učiteljem, ki želijo učencem pomagati razviti samostojno bralno zmožnost za leposlovje, marveč tudi učencem, ko opazijo neutemeljenost vprašanj, ki sledijo odlomku. Še bolj nepričakovana je uvedba odlomkov v učnih načrtih. *Učni načrt* za slovenščino v osnovni šoli (2002) dosledno opisuje in opredeljuje vse cilje in dejavnosti kot branje in poslušanje umetnostnih besedil, pri čemer učenci ohranjajo in razvijajo zanimanje za poslušanje ter branje umetnostnih besedil, srečevanje s književnostjo pa jim je vir literarnoestetskih užitkov (str. 7–11). Pri tem učenci razmišljujoče sprejemajo umetnostna besedila in se jih učijo pre- sojati in vrednotiti. Vsi opisi operativnih ciljev in razčlenitve funkcionalnih ciljev dosledno govorijo le o umetnostnih besedilih, v nobenem izmed njih ne srečamo niti ene same omembe branja, razčlenjevanja ali drugačne obravnave odlomkov leposlovnih besedil. Ko pa odpremo učni načrt npr. na strani 91, na seznamu predlaganih besedil za uresničevanje ciljev, na seznamu skupno 77 besedil za tretje triletno razberemo, da naj bi kar 44 izmed predlaganih besedil obravnavali v obliki

odlomka. Pri tem ostaja odprto vprašanje, ali so se avtorji učnega načrta zavedali tega nepričakovanega zasuka ali so v svoji vnemi, da bi ohranili čim obsežnejši seznam avtorjev in njihovih besedil, zgolj pozabili na mednarodno uveljavljene definicije besedilnosti in besedil, ki so od natisa *Uvoda v besediloslovje* leta 1992 poznane in uveljavljene tudi pri nas. Obsežni seznam avtorjev v šolskih berilih ostajajo značilnost pouka v tistih jezikovnih skupnostih, ki so do nedavnega imele razmeroma skromno število avtorjev. Zato se je zdelo nujno v šolska berila vključiti prav vsa imena, taka tradicija pa se je ohranila tudi v času velikega razcveta literarne tvornosti. V jezikovnih skupnostih z dolgo in bogato tradicijo je bilo vedno povsem jasno, da je za šolsko obravnavo potreben le kratek seznam skrbno izbranih avtorjev in del.

Kljub vsem strokovnim opozorilom, da odlomek ne omogoča poznavanja celostnega besedila in utemeljenega pogovora o njem, prav tako pa tudi ne more biti ustrezno izhodišče za učenčevo literarno doživetje umetnostnega besedila, pri nas na seminarjih še vedno srečujemo nad vse zanimive zamisli o tem, 's čim vse se mora ponašati dober odlomek'. Na prvem mestu naj bi odlomek predstavljal 'ustrezen približek celoti', kar je približno tako, kot če bi učencem rekli, da je ena žlica vode približek tedenski porabi, zato morajo cel teden preživeti ob eni sami žlici vode. Nadaljnje priporočilo, da naj bi odlomek izkazoval 'še zaokroženost, samoreferencialnost in markantnost', pa kaže na zastarelo pojmovanje besedila iz časov pred nadstavčnim jezikoslovjem, kot ga je razvilo sodobno besediloslovje. Tako pojmovanje besedila je tudi v opreki s komunikacijskimi modeli književnega pouka, ki naj bi krojili usodo naših učencev, in z možnostmi učenčevega literarnega doživljanja.

Ne nazadnje je spodbujanje proste izbire leposlovnih besedil pri Bralni znački

in v okviru zunajšolskih dejavnosti pomembno in potrebno prav zaradi velikega deleža književnega pouka z literarnimi odlomki. Obravnava in branje odlomka učence usposablja samo za branje odlomkov in za odgovore na omejena površinska vprašanja o odlomku, nikakor pa jih ne usposablja za branje celostnih besedil. To je precej bolj zahtevno in naporno ter zato od učenca terja obvladovanje zapletenega procesiranja daljšega ali celo dolgega besedila, ki pogosto terja posebne bralne strategije za razreševanje številnih vprašanj, s katerimi se učenci pri tem srečujejo. Tako branje in strategije pa učenec lahko spoznava in usvaja samo z branjem celostnih besedil in z uporabo za ta potrebnih strategij, saj slej ko prej za branje velja osnovno učno pravilo, da ga učenci lahko usvajajo le z vajo, se pravi z branjem različnih celostnih besedil, ki jim omogočajo tudi literarno doživetje. Pozitivna literarna doživetja s celostnimi umetnostnimi besedili po lastnem izboru predstavljajo tudi edini možni motivator učenčevega pošolskega zanimanja za branje domačih in tujih umetnostnih besedil. Takega zanimanja namreč nikakor ne moremo pričakovati pri učencih, ki berejo samo odlomke in tako postopoma usvojijo trdno prepričanje, da je že to zadostna izguba časa za književnost, ne obvladajo pa bralnih strategij za daljša celostna besedila. Vprašljivo je celo, če bi se po zaključku obveznega književnega pouka odrasli sploh še zanimali za branje prilagojenega izbora odlomkov, ki bi izkazovali 'zaokroženost, samoreferencialnost in markantnost'. Kaj naj bi od branja odlomkov pričakovali?

Primerjalne mednarodne raziskave so že opozorile na dejstvo, da imajo naši učenci težave pri povezovanju začetka in konca enostavne krajše pripovedi in pri razumevanju celote, čeprav pred tem nimajo težav z razbiranjem posameznih besed. To kaže na njihovo neizkušenost z branjem celostnih besedil, ki terjajo glo-

binsko povezovanje besedilnih sestavin, za njihovo razumevanje zato ni dovolj površinsko obvladovanje kratkega odlomka. Vsa ta opozorila in premisleki govorijo v prid prostemu izboru besedil, ki bi učence usposobil tudi za samostojno izbiranje besedil v poznejšem obdobju, ko jim ne bo nihče več predpisoval obveznih odlomkov ter besedil in se bodo morali zanašati na lastno presojo in znati v vse večji ponudbi raznolikih besedil.

Jakob J. Kenda:

Priporočilni sezname so vsekakor nujni iz tako različnih gledišč, da gre potrebo po njih komaj utemeljevati: knjižničarji si vsaj v skladu s starim vodilom 'prava knjiga pravemu bralcu ob pravem času' želimo med bralci promovirati čim boljše gradivo, s stališča avtorjev in založnikov se gotovo kaže kot nujen pregled nad 'konkurenco', šolstvo mora prejkone skrbeti za čim večjo kvaliteto domačega in šolskega branja zaradi svojih vzgojnih ciljev in tako dalje. Vsi ti akterji kot posamezniki pa spričo kvantitete izdanega – že predlani smo bili po številu mladinskih knjig na glavo menda na prvem mestu v svetovnem merilu, lani pa je izšlo še več knjižnih enot – preprosto ne morejo imeti več pregleda nad celoto.

Že iz zgornjega izhaja, da je pravi priporočilni seznam lahko zgolj takšen, ki zagotavlja pregled nad celoto izdanega, ta pa je možen zgolj s kolektivnim delom. A tudi takšen razvid seveda ne bo nikdar popoln – nekaj naslovov, posebej tistih iz samozaložb, bo ob še tako vestnem pregledovanju ponudbe na trgu gotovo prezrtih, s tem pa se bo morda komu naredila krivica. Toda takšna je pač praksa vsakdanjega dela, nujno nekoliko oddaljenega od visokih idealov teorije. Podobno – vsaj za odstotek ali dva – odstopa od ideala tudi izbor priporočil, izhajajoč iz takšnega pregleda. Še tako

idealistični strokovnjaki, ki so predvsem spričo skupinskega dela na izboru pripravljeni in sposobni preseči svoje povsem subjektivne preference, se bodo zaradi čisto mundanih razlogov kdaj odločili napak.

A tovrstni pomisleki o 'popolnosti' in 'objektivnosti' so vendarle prej odraz skrajno samoreflektivnega časa, v kakršnem živimo. Vsaj pretežnemu delu publike *Preglednega in priporočilnega seznama*, kakršnega vsako leto izda Pionirska knjižnica, se namreč zdi, da 'zadeva deluje': Seznam dovolj dobro izpostavi najkvalitetnejša dela za mlade, izdana v Sloveniji v preteklem letu.

To pa po drugi strani spet ne pomeni, da takšen izbor ne izzove različnih pomislekov, čeprav je tudi te mogoče vnaprej predvideti. Že med razpravo o merilih zadnjega izbora je tako več članov uredniškega odbora *Seznama* opozorilo na nekaj problemov, izmed katerih smo jih večino uspeli razrešiti, vsaj eden pa sodeč po odzivih nanj ostaja odprt.

Kot primer vnaprej pričakovanih težav, ki so bile kolikor mogoče odpravljene, navedimo najbolj nerodno: kar nekaj članov uredniškega odbora *Seznama* je tudi avtorjev. To seveda lahko načenja verodostojnost celotnega izbora in že v začetku smo zato privabili k sodelovanju v odbor tudi dve članici, ki s Pionirsko knjižnico ali 'njenimi' avtorji nimata nikakršne zveze in njunim mnenjem smo tudi dali največjo prednost ob razpravljanju o delih, problematičnih z zgornjega vidika. Vprašanje, ki očitno ostaja odprto in nerazrešeno, pa je sledeče: naj se za vrednotenje slovenskih avtorjev uporablja enaka merila kot za vrednotenje tujih ali naj bodo merila bolj 'dobrohotna'?

Pri slednjem smo se lani odločili za prvo možnost, saj zaenkrat nismo našli pravega razloga, ki bi nam omogočal del produkcije obravnavati na drugačen način kot vso preostalo. S tem se seve-

da postavljamo v neprijeten položaj v najmanj dveh točkah. Najprej je takšna pozicija v neskladju s siceršnjimi hotenji Pionirske knjižnice, ki že po tradiciji slovenske avtorje posebej promovira, kadar je to le mogoče, na primer v okviru mednarodnih in nacionalnih nagrad. In drugi razlog za neprijetni položaj: vsekakor je bilo vnaprej pričakovati precej nejevoljen odziv prav s strani slovenskih avtorjev.

Takšnim neprijetnostim navkljub bo potrebno pri odločitvi za prvo možnost vztrajati, saj tudi po izidu zadnjega *Seznama* ni bilo slišati pravih argumentov za drugo. Nekateri kritiki lanskega *Seznama* so na primer menili, da bi moral priporočati vsaj vse nominirance in kandidate slovenskih nagrad. To bi bilo najprej nesmiselno, saj komisije zgornjih nagrad namreč svojo celotno sliko dobijo zgolj na področju slovenskih del in ne vseh v slovenščini izdanih knjig, ta dva vidika pa nista združljiva po preprostem načinu seštevanja; na sliki vse produkcije se že po zdravem razumu izkaže za nepomembnega marsikateri člen, ki se je zdel bistven za enega izmed njenih zamejenih delov. In še več: če bi zgornja vidika preprosto sešteli, bi s tem izničili tako vrednost enega kot drugega, saj bi posegli v lastno integriteto, pa tudi v integriteto vseh žirij in odborov, ki produkcijo vrednotijo iz parcialnih vidikov.

Vsaj zaenkrat se tako zdi, da *Seznam* lahko ponuja zgolj celotno sliko vsega v slovenščini izdanega in šele ob takšni podobi ponuja tudi drugačne. A slednje pravzaprav že dolga leta tudi počne. Celotna slika nam namreč pomeni tudi navedbo najpomembnejših parcialnih in tako se eden od uvodnih člankov *Seznama* vedno znova posveča prav nominirancem in nagrajencem različnih slovenskih in najpomembnejših mednarodnih nagrad.